مدیریت شهری
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014
۲۰۷-۲۲۰
زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۳/۳ زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۲/۱۰/۶

بررسی نحوه‌ی مشارکت مردمی و مدیریت در ارتقا کیفیت مناظر سبز شهری با رویکرد افزایش مهارت‌های کودکان

کورش عطاریان- پژوهشگر دکتری دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
مجتبی انصاری- دانشیار دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
محمد رضا بمانیان*- استاد دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

چکیده
رابطه میان منظر طبیعی یک شهر و اجتماع ابعادگوناگونی دارد و جمعیت زیادی مستقیماً در فعالیت‌های روزانه و تفریحی با منظر طبیعی شهر مانند پارک‌های تفریحی و فضاهای سبز عمومی و خصوصی ارتباط برقرار می‌کنند. به‌طورکلی ادراک هر فرد از جامعه نسبت به مناظر طبیعی یک شهر متفاوت است، لیکن تصور و نحوه استفاده عمومی از فضاهای سبز در سطح شهرها مورد بحث می‌باشد. در این پژوهش نمونه‌هایی تصادفی از پنج محله مسکونی شهر شیراز انتخاب شده و نگرش و نحوه استفاده ساکنین محله بر اساس تنوع فعالیت‌های کودکان در فضاهای سبز شهری مورد بررسی قرار گرفته است. محله‌های انتخاب شده از لحاظ نوع سکونت و گونه شناسی مسکن با یکدیگر متفاوت بوده و شامل نمونه‌هایی از ساکنین محدوده‌ی مسکونی کم ارتفاع در بافت تاریخی، محدوده‌ی مسکونی کم ارتفاع در بافت جدید شهری، محدوده‌ی مسکونی کم ارتفاع در بافت قدیم شهری، محدوده‌ی آپارتمانی و مجتمع‌های مسکونی چند طبقه در بافت جدید شهری، محدوده‌ی مسکونی کم ارتفاع واقع در شهرک‌های جدید حومه شهر می‌باشدکه از فضاهای سبز شهری موجود در محله استفاده می‌کردند. روش مطالعه در حوزه مباحث مشارکت اجتماعی و مدیریت فضاهای سبز شهری و رفتارهای محیطی کودکان به شیوه توصیفی- تحلیلی است که به‌کمک ابزارگردآوری کتابخانه‌ای، درگاه‌های اینترنتی و پایگاه‌های اطلاعاتی جمع آوری شده است. در پی آن از طریق ارائه پرسشنامه و مصاحبه نیم‌سازمان یافته با ساکنین، نیازها و نگرش استفاده‌کنندگان از مناظر شهری برداشت شده و با راهکارهای مدیریتی که در مقیاس محلی جهت ارتقا رفاه ساکنین محله‌های مورد مطالعه تطبیق داده شده است. قابل ذکر است که در میان نمونه‌های انتخابی، ساکنین بافت تاریخی از لحاظ دسترسی به مناظر سبز با توجه به موقعیت شهری، با دیگر نمونه‌ها متفاوت می‌باشند. در نهایت با بررسی نتایج تفاوت‌هایی در نگرش ساکنین محله‌ها از فضاهای سبز شهری و نقاط قوت و ضعف این‌گونه فضاها در ترغیب فعالیت‌های کودکان برای شناخت و راهکارهای مدیریت در سطح محلی مورد بررسی قرارگرفت. همچنین مشاهده شدکه شاخص هایی مانند قدمت تاریخی مکان، کیفیت امکانات بازی و فعالیت کودکان، منظر طبیعی و وسعت فضایی از اولویت‌های مراجعین برای رجوع به فضاهای سبز شهری مورد مطالعه می‌باشد.
واژه‌های کلیدی: مناظر سبز شهری، نگرش اجتماعی، مدیریت شهری، مهارت‌های کودکان.

Examining Public Participation and Urban Management at Local Level to Promote Urban Green Spaces in Approach to Enhance Children Skills

Abstract
The relationship between natural landscape of a city and society has different dimensions. A large amount of population interacts directly with natural landscape of the city such as recreational parks, public and private green spaces in daily activities. Social perception of urban green spaces differs by residential and socio-economical conditions of users. The following research explores social attitude based on children developmental activities in urban green spaces with different residential households in Shiraz City. Five residential communities; with different socio-economic variables and a number of local urban green space users, were chosen for statistical samples. And social viewpoint of local residence based on variety of children activities studied in urban green spaces. The neighborhood chosen in this research differs in king of dwellings and house typology. The residences selected by random from the following urban green space areas: Historic residential context, old private households; which have mostly two or less stories, new public housing with multi-storey apartments, new private housing and new towns residential complexes. Analytical-descriptive method applied to study social participating, urban management and children environmental behavior and librarian study used for data collection. The social viewpoints studied by semi-organized interview and questionnaire in field study. The results corresponded with urban management approaches in neighborhood scale for promoting the level of welfare among neighborhood settlers. It is notable that historical fabric differs from the other urban area samples in terms of residence access to the urban green spaces site location. At result the differences between the view points of the neighborhood settlers in urban green spaces was studied. Weakness and strength point of such spaces for encouraging children developmental skills analyzed for a better perspective in urban green spaces management. Also it has been observed that historical characteristics of green spatial expansion are the main priorities of urban green space users.
Keywords: Urban green spaces, Social attitude, urban management, Children skills

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۲۱۰۸۱۵۳۴؛ رایانامه: bemanian@modares.ac.ir

این مقاله برگرفته از رساله دکتری با عنوان «تدوین اصول معماری فضاهای باز مسکونی با هدف افزایش فعالیت‌های کودکان ۱۱-۱۰ سال (نمونه موردی شهر شیراز)» می‌باشد.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

۱- مقدمه

افزایش شتاب زندگی مدرن شهری و فرهنگ بی‌تفاوتی مدنی شهرنشینی منجر به کاهش ارتباط و تعامل اجتماعی شهروندان با یکدیگر و غفلت از اهمیت فضاهای عمومی به عنوان بسترساز این تعاملات اجتماعی شده است. به طوری که امروزه در مناطق شهری، به ویژه در «مادر شهرها» ارتباط مستقیم با محیط طبیعی یا بسیار ناچیز است یا این‌که اصلاً وجود ندارد. از سوی دیگر، با به رسمیت شناخته شدن حقوق شهروندی و نوع زندگی امروزی نیاز به افراد جامعه را برای گذراندن اوقات فراغت افزایش داده و این امر تقاضا برای گسترش فضاهای سبز و ایجاد پارک‌ها را در شهر به دنبال دارد (اشرفی و رشیدی، ۱۳۹۲، ص ۳۰۷). همچنین از معیارهای ارزیابی کیفیت محیط هر شهر وجود فضاهای سبز عمومی است. فضاهایی که شهروندان در آنجا بتوانند با ایمنی و آسایش با هم به تعامل و گفتگو بپردازند. در طی همین گفتگوها است که شهروندان احترام به حقوق دیگران را یاد گرفته و باعث نهادینه شدن آن در جامعه می‌شوند. احترام به حقوق دیگران می‌تواند از سلام کردن در فضای عمومی شروع شده تا تحمل دیدگاه‌های متضاد ادامه داشته باشد. آن جاست که می‌توان گفت شهروندان آشنایی دقیقی از حقوق شهروندی دارند (همان).

تاکنون مطالعات محدودی در زمینه‌ی تجارب فردی در فضاهای سبز با توجه به شرایط همسایگی انجام شده‌است. به عنوان نمونه، گرو[1] به صورت کمی به بررسی متغیرهای اقتصادی اجتماعی بازدیدکنندگان فضاهای سبز شهری پرداخته است (Grove, 2006 : 584). لیکن عواملی مانند میزان رشد تراکم از دیدگاه محلی، شرایط امنیت اجتماعی و روابط همسایگی به‌ندرت توسط پیمایش و نمونه‌گیری میدانی مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین در بیشتر مطالعاتی که در این زمینه انجام گرفته است، نقصان توجه به بافت‌های فرهنگی جامعه کاملاً مشهود است. پژوهش حاضر به هدف شناخت دیدگاه‌ها و نگرش‌های مراجعین و استفاده کنندگان فضاهای سبز شهری در گروه‌های اجتماعی متنوع و با توجه به زمینه‌های مهارتهای کودکان صورت گرفته است. لذا متغیرها و شاخص‌های اساسی که در انتخاب مراجعین این‌گونه فضا نقش داشته است، با توجه به کیفیت شرایط اقتصادی و اجتماعی محیط‌های همسایگی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲- رابطه‌ی مدیریت شهری با مشارکت و احساس جمعی

مطالعات آکادمیک در رابطه با احساس جمعی با نظریه ساراسون آغاز شد. مطالعات در زمینه‌های مختلف علوم جامعه شناسی، روان‌شناسی، علوم رفتاری و طراحی منظور نظر واقع گردید. اکثر نظریه‌پردازان این حوزه‌ها سعی در تشریح ویژگی‌های احساس جمعی در یک زمینه خاص داشتند. برخی از نظریه پردازان مفهوم احساس روانشناسانه جمعی را به عنوان یکی از مهمترین و اولیه‌ترین اهداف روانشناسی که می‌بایست موجب بالا بردن احساس اجتماعی شهروندان شود، می‌دانند (کامل نیا و دیگران، ۱۳۸۹، ص ۱۳۵). در سال ۱۹۸۰ مک میلان احساس جمعی را به عنوان یک کاتالیزور برای تشویق مشارکت همسایه‌ها در بلوکها همسایگی پرداخت است و به‌این نتیجه رسید که میزان مشارکت افراد وابسته به شاخص‌های احساس جمعی آنهاست. چاوز و پرتی ۱۹۹۹ به این نتیجه رسیدند که شاخص‌های احساس جمعی از ویژگی‌های جغرافیایی، برای مشارکت دادن افراد مهمتر است.

حق مشارکت در مدیریت شهری مشارکت در بنای شهر و حق مشارکت در بهره‌برداری از تمامی ابعاد و فضای شهر را به همراه داشته است و ریشه‌ها و ساختار جامعه مدنی را رشد می‌دهد (عباس زاده، ۱۳۸۷، ص ۶۶). رابطه شهر و شهروندی دو سویه است انسان‌ها شهر را می‌سازند و شرایط شهرها در زندگی انسان تاثیر قاطع دارد. اصلاح ساختار شهری و بهینه کردن شهرنشینی به اصلاح و بهینه‌کردن این رابطه بستگی دارد و مدیریت شهری سازماندهی این رابطه را برعهده دارد (جاجرمی و دیگران، ۱۳۷۷، ص ۱۰). در واقع مشارکت درگیر شدن کلیه گروه‌های مردم در همه مراحل توسعه جهت ظهور توانایی ها، قابلیت‌ها و در نتیجه رشد و تعالی مادی و

1. J.M. Grove

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

معنوی آن هاست (عباس زاده، ۱۳۸۷، ص ۴۴).

مهمترین هدف مدیریت شهری را می‌توان در ارتقا شرایط کار و زندگی جمعیت ساکن در قالب اقشار و گروه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی و حفاظت از حقوق شهروندان و تشویق به توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار و حفاظت از محیط کالبدی دانست. مدیریت شهری می‌بایست ضمن دارا بودن برنامه برای وضع موجود شهر و فائق آمدن بر مشکلات آن برنامه‌های شهر آینده را تدوین کرده و بر اساس آن‌ها به ترسیم آینده‌ایده‌الی که بر مبنای واقعیت‌ها و شرایط زمان و مکان قرار دارد، بپردازد (شیعه ۱۳۸۲، ص ۳۹).

۳- فضای سبز شهری بستر مشارکت و مدیریت شهری

شناخت انسان از طبیعت نشان‌دهنده‌ی وابستگی عاطفی میان بشر و محیط اطراف او می‌باشد. نگرش انسان به محیط از ارتباط پیچیده او با محیط شکل می‌گیرد و تصمیم‌گیری در مورد مسائل محیطی تنها با بررسی چند جانبه آن صورت می‌گیرد. از دیدگاه روان‌شناسی و جامعه‌شناسی، رفتارهای محیطی نمودی از تجارب و خاطره‌های گذشته، ارزش‌ها و اعتقادات، تاریخ و فرهنگ محلی می‌باشد. فضای سبز باید از نظر کیفی وکمی متناسب با حجم فیزیکی شهرها، خیابان‌ها و جاده‌ها و نیازهای جامعه (ازلحاظ روانی، گذراندن اوقات فراغت)، نیازهای بهداشتی با توجه به شرایط اکولوژیک شهر و روند گسترش آن ساخته شود تا بتواند به عنوان فضای سبز فعال بازدهی زیستی و مستمری داشته باشد (پوراحمد و دیگران، ۱۳۸۸، ص ۳۳).

محدوده‌ی یک فضای سبز شهری معمولاً توسط مرز فیزیکی آن تعریف می‌شود و این مسئله در برخی موارد موجب عدم تطبیق و هم‌خوانی فضای سبز شهری با نیازهایی شده‌که ساکنین آن مناطق برای برطرف نمودن آن‌ها، به این‌گونه فضاها مراجعه می‌کنند (Lo and Jim, 2010 : 431). این پژوهش سعی بر آن داردکه با بررسی دیدگاه‌های کیفی اجتماعی، حوزه‌ی معنایی وسیع‌تری را برای طراحی و برنامه‌ریزی کاربری‌های فضای سبز شهری معرفی نماید.

شناخت نیازهای جامعه و انتظارات آن‌ها از فضاهای سبز شهری نیازمند برنامه‌ریزی و تمهیدات خاص در جهت کاهش هزینه‌ها و حداکثر میزان استفاده می‌باشد (Dooling, 2006 : 300). در خلال ادراک ذات بوم‌شناسانه مکان، ذهنیت مخاطب انسانی با هویت طبیعی مکان گره می‌خورد و از طریق آشنایی با آن، حس تعلق به محیط و دنیای طبیعی پرورش پیدا می‌کند. هویت مکان شهری به عنوان شخصیت شهر شاخصه‌ای منحصربفرد برای شهر محسوب می‌شود (برنجی و براتی، ۱۳۹۰، ص ۳۶). در نظر «لارنس هالیرین»[2] دانش معماری منظر واحد قابلیت‌های بالقوه‌ای در جهت قرار دادن شخصیت طبیعی مکان در حوزه‌ی تجربه‌ی شهری است (پاکزاد، ۱۳۸۶، ص ۲۸۲)؛ نوع درختان و خاطرات باقی مانده از این فضاها نگرش خاصی در ذهن ساکنین محله ایجاد می‌کند (Legett, 2004: 32). در پی آن شرایط و نحوه‌ی شکل‌گیری این‌کاربری پر اهمیت عمومی، به پخشایش و تسهیم مناسب آن در سطح شهر و میزان استفاده از آن‌ها بستگی دارد (Erkip, 2000: 5). همچنین پشتوانه اقتصادی و فرهنگی، نگرش و عادات گروه‌هایی که از فضاهای سبز شهری استفاده می‌کنند، در طراحی این‌گونه مکان‌ها به صورتی‌که با شاخص‌های اجتماعی مراجعین منطبق و هماهنگ باشد، بسیار موثر است. در پی آن مراجعین فضاهای سبز شهری نبض حیات‌دهنده‌ی این فضاها و موجب حرکت و فعالیت در جامعه می‌شوند. متعاقباً پارک‌ها و فضاهای سبز شهری که انتظارات مراجعین را برآورده نسازند، نیاز به احیا و اصلاحاتی در جهت انطباق با ابعاد و نیازهای انسانی دارند (Lambert, 2006 : 49-50).

۴- مشارکت کودکان در برنامه ریزی فضاهای باز شهری

کودکان به عنوان عضوی از عموم جامعه در مسیر مشارکت عمومی در برنامه ریزی دارای دیدگاه‌ها و نیازهای متفاوتی از بزرگسالان می‌باشند که تاکنون چندان مورد توجه نبوده است. یکی از بهترین روش‌ها برای دستیابی به محیط‌های ساخته شده دوستدار کودک این است‌که‌کودکان و نوجوانان خود در ساخت و

2. Lawrence Hahprin

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

برنامه‌ریزی شهر مشارکت داده شوند. مهمترین فواید مشارکت کودکان در توسعه محیط ساخته شده عبارت است از: تقویت استنباط و تصمیم‌گیری بزرگسالان برای کودکان و نوجوانان، آشنایی و برنامه‌ریزی برای برطرف کردن نیازها و خواست‌های کودکان، به رسمیت شناختن کودکان برای مشارکت در برنامه‌ریزی توسعه جامعه (کامل‌نیا و حقیر، ۱۳۸۸، ص ۵۵).

در واقع فضای بازی کودک بهترین مکان برای بروز خلاقیت و آشنایی با مهارت‌های فیزیکی و اجتماعی در کودکان بشمار می‌رود. این مکان می‌تواند در خانه، مدرسه و در صورت طراحی مناسب در فضاهای شهری بطور اعم و پارک‌ها و محلات شهری بطور اخص در نظر گرفته شود. پارک و زمین بازی کودک به فضایی گفته می‌شود که در آن امکانات مختلف برای بازی کودکان و سرگرمی‌آن‌ها فراهم شده باشد (پورجعفر و دیگران، ۱۳۸۹، ص ۷۶). تحقیقات متعدد نشان می‌دهد که هرگاه وسعت زمین پارک مورد نظر اجازه دهد و فضاسازی داخل پارک به نحو مطلوب صورت گیرد، می‌توان در پارک، برای نوجوانان نیز امکانات تفریحی مناسب فراهم آورد (بهرام سلطانی، ۱۳۸۴، ص ۱۸۹). در طراحی پارک کودک توجه به مولفه‌های خاص زیر می‌تواند علاوه بر فعالیت‌های فیزیکی، بر خلاقیت کودک نیز تاثیرگذار باشد، توجه به مولفه‌های زیر ضروری است: ۱. مکان مورد نظر و ویژگی‌های آن؛ ۲. تعیین وسعت مورد نظر؛ ۳. نوع بازی‌ها و محدوده مورد نیاز برای هر یک (سطح خالص بازی)؛ ۴. نحوه اجرا و ویژگی‌ها ی کیفی و ساختی محدوده‌های مورد برای بازی؛ ۵. تجهیزات مورد نیاز بازی (همان، ص ۱۸۹ - ۱۹۰).

کودکان ذاتاً موجوداتی زیست دوست و طبیعت خواه متولد می‌شوند. این را به خوبی از حس کنجکاوی آن‌ها در مواجهه با طبیعت و درگیری بی‌باکانه‌شان می‌توان مشاهده کرد (فرح پور، ۱۳۸۸، ص ۸۰). تحقیقات مختلفی در خصوص تاثیرات موثر فضاهای سبز بر شاخصه‌های مختلف رفتاری کودکان وجود دارد. محیط‌ها و فضاهای باز (مانند فضاهای سبز) در ادراک و رفتارهای کودکان و تامین رشد و خلاقیت آن‌ها نقش بسزایی دارد (کامل نیا و حقیر، ۱۳۸۸، ص ۷۹).

در پژوهش حاضر واژه جامعه شامل واحدهای همسایگی با پیش‌زمینه اقتصادی و اجتماعی مشابه، به همراه روابط فردی و شبکه اجتماعی می‌شود. همچنین واژه کیفیت اجتماعی، شرایط محیطی و اجتماعی را با توجه به کیفیت زندگی در محیط جامعه در بر می‌گیرد. در این پژوهش رفتارهای محیطی کودکان به همراهی والدین در فضاهای سبز شهری بررسی می‌شود. این فضاها شامل فضاهایی باز به همراه پوشش‌های گیاهی است که در محدوده‌ی شهر می‌باشند. این‌گونه فضاها اکثراً به صورت پارک‌های عمومی شناخته شده‌اند. اکثر بازدیدکنندگان فضاهای سبز شهری از ساکنین محلی آن منطقه می‌باشندکه طی مسیرکوتاه پیاده به آن دسترسی دارند. فضاهای سبز شهری، به عنوان بخشی جدایی ناپذیر از اکوسیستم‌های شهری، خدمات متنوع زیست- محیطی، اجتماعی و تفریحی را ارائه می‌کنند.

۵- روش مطالعه

روش مطالعه در حوزه مباحث مشارکت و مدیریت فضاهای سبز شهری و رفتارهای محیطی کودکان به شیوه توصیفی - تحلیلی به وسیله ابزار گردآوری داده‌که شامل مطالعات کتابخانه ای، اسنادی، مطالعه میدانی و ابزار مصاحبه نیم‌سازمان‌یافته و پرسشنامه با پاسخ‌های چند گزینه‌ای برای بررسی ادراک ساکنین بومی‌از فضاهای سبز شهری و عادات مراجعه به پارک‌ها تنظیم شده است. در این پژوهش در ابتدا نگرش والدین نسبت‌که کیفیت محیطی فضایی سبز شهری به صورت عام مورد بررسی قرار می‌گیرد و در بخش دوم عوامل تاثیرگذار بر فعالیت‌ها و بازی‌های کودکان، همچنین توانمندی بالقوه این گونه فضاها در ترغیب فعالیت‌های موثر در رشد کودکان مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌گیرد. قابل ذکر است‌که با توجه به سطح محدود اختصاص یافته به فضاهای سبز شهری در مقیاس محلی عموماً امکانات مناسب برای یک پارک کودک در فضای سبز شهری در محدوده‌ی محلی و همسایگی دیده می‌شود. لذا توسط ابزار پرسشنامه نحوه ادراک مراجعین از فضاهای سبز شهری و همچنین دیدگاه‌های مثبت و منفی ساکنین به این گونه فضاها مورد سؤال قرار می‌گیرد. در نهایت به ارزیابی نگرش

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

ساکنین از کیفیت فضاهای سبز شهری بر اساس فعالیت‌های کودکان پرداخته شده است. افراد به صورت نمونه‌های تصادفی از بین ساکنین بومی‌محدوده‌های مورد نظر در محیط فضاهای سبز موجود انتخاب شده‌اند.

۶- محدوده مورد مطالعه

شکل و نوع توپوگرافی شهر شیراز و کیفیت آب و هوایی موجب توسعه شهر به سمت شمال غرب شده است و با مساحت ۱۷۸/۸۹ کیلومتر مربع دارای تراکم نسبی جمعیتی ۷۵۵۳ می‌باشد (شهرداری شیراز، ۱۳۸۶، ص ۵). برای بررسی ادراک اجتماعی از فضاهای سبز شهری پنج گونه از بافت‌های مسکونی شهر شیراز انتخاب شده که هرگونه از دو تا سه محدوده‌ی شهری انتخاب شده‌اند. شاخص‌های اجتماعی محدوده‌های انتخاب شده از طریق جداول آماری مرکز آمار ایران، مشاهدات و نقشه‌های طرح تفصیلی شهر شیراز، تعریف و مشخص شده‌اند.

بافت مسکونی تاریخی که از پرتراکم‌ترین مناطق شهر شیراز بوده و وسعتی معادل ۳۵۰ هکتار را دارا است (بهرامی‌نژاد، ۱۳۸۲، ص ۱۳۴). وضعیت نسبی اقتصادی در این منطقه به صورت متوسط کم درآمد می‌باشد و شامل مناطق مسکونی با تراکم جمعیتی بالا لیکن با کیفیت کالبدی پایین است. بافت مسکونی این محدوده دارای ساختاری ارگانیک، شبکه‌ای پیچیده با دسترسی‌های فشرده و کم عرض و بلند می‌باشد. در پی آن بافتی پرازدحام، با میزان بالای آلودگی صوتی و ترافیک وسایل نقلیه را به وجود آورده است. در این بافت با توجه به ویژگی‌های تاریخی آن کمبودهای متعددی به چشم می‌خورد و عوامل سازنده کیفیت محیط، در این بافت عملکرد مناسبی نداشته‌اند. به گونه‌ای که همواره موارد اسکان اقشارکم درآمد، مهاجرین و تشدید جدایی‌گزینی اکولوژیک در منطقه بافت قدیم مشهود است (حاجی‌نژاد و رفعییان، ۱۳۸۶، ص ۲). همچنین کمبود امکانات در فضاهای سبز عمومی‌نیز موجب محدود شدن فعالیت‌ها در فضاهای سبز شهری در این محدوده شده است. از مسائل اصلی محیطی این محدوده، می‌توان به معضلات امنیتی، جدایی‌گزینی اجتماعی و دسترسی نامناسب را نام برد (همان، ص ۲-۳).

محدوده‌ی مسکونی شهرک‌های جدید در حاشیه شهر شیرازکه با توجه به شرایط آب و هوایی و منابع طبیعی، سمتْ در جهت شمال غربی شهر توسعه می‌یابند و هر روز به جمعیت آن‌ها افزوده می‌شود (شهرداری شیراز، ۱۳۸۶، ص ۶). جمعیت ساکن این محدوده ۷۹۰۸۳ نفر بوده و با توجه به محدوده جدید منطقه شش شهرداری، مساحت این منطقه به ۲۷۷۹ هکتار رسیده است. این رقم نشان می‌دهدکه در حدود ۱۵ درصد مساحت و ۶ درصد جمعیت شهر را در خود جای داده و نمود جمعیت پایین منطقه می‌باشد. این محدوده‌ی مسکونی بیشترین فاصله را از محدوده مسکونی بافت تاریخی در محدوده‌ی مورد مطالعه داشته است. با توجه به نحوه شکل‌گیری شهرک‌های جدید، مکان‌فضاهای سبز در محدوده همسایگی و محله از پیش طراحی شده، تا بتواند پاسخگوی نیازهای ساکنین باشد. همچنین بیشتر جمعیت این محدوده را خانوارهای جوان و مهاجرین از شهرهای مجاور شیراز تشکیل می‌دهند (شهرداری شیراز، ۱۳۸۹، ص ۶).

محدوده‌ی مسکونی قدیمی کوتاه مرتبه در حوزه‌ی مرکزی شهر قرارگرفته و اکثر بناهای این منطقه به صورت یک یا دوطبقه مستغلاتی بوده و دارای سطح امنیت اجتماعی متوسط می‌باشد. این منطقه بعد خانوار محدودی داشته (شهرداری شیراز، ۱۳۸۷) و اکثریت بناها کلنگی بوده و عمر آن‌ها در حدود ۳۰ تا ۴۵ سال ساخت می‌باشد. وجود چندی از باقی‌مانده‌ی باغ‌های قدیمی شیراز تا حدودی در تعدیل آب و هوای این محدوده‌ی تاثیر داشته است (سازمان مسکن و شهرسازی فارس، ۱۳۷۳). محدوده‌ی مسکونی کوتاه مرتبه جدید شامل منازل خصوصی بوده و در محدوده غرب و شمال غرب شهر شیراز بنا شده‌اند و از دیدگاه اقتصادی در حیطه میزان درآمد متوسط محسوب می‌شوند. این محدوده در محل باغات شمال غرب واقع شده و از جهت شرایط آب و هوایی و پوشش گیاهی، محیط مناسبی را در واحدهای همسایگی و محلات به وجود آورده است (پاکشیر و صرافی، ۱۳۸۶، ص ۱۱).

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول ۱. خلاصه اطلاعات محدوده‌ی پژوهش که پنج حوزه مطالعاتی مورد نظر در آن واقع است؛ ماخذ: نگارندگان.

اطلاعات اجتماعی محدوده مورد پژوهش	نوع جامعه آماری				
	محدودهٔ مسکونی کم ارتفاع در بافت تاریخی شهری	محدودهٔ مسکونی کم ارتفاع در بافت قدیم شهری	محدودهٔ مسکونی کم ارتفاع در بافت جدید شهری	محدودهٔ آپارتمانی و مجتمع‌های مسکونی چند طبقه در بافت جدید شهری	محدودهٔ مسکونی کم ارتفاع واقع در شهرک های جدید حومه شهر
مکان	مرکز تاریخی شهر	مرکز شهر	مرز خارجی شهر	مرز خارجی شهر	کاملاًدر حومهٔ شهر
تراکم شهری	بسیار زیاد	متوسط	متوسط	زیاد	متوسط
نوع مسکن	منزل خصوصی	منزل خصوصی	منزل خصوصی	آپارتمانی (عمومی)	منزل خصوصی یا آپارتمان کوتاه مرتبه
عمر بنا	بسیار قدیمی	قدیمی	متوسط	تازه ساز	تازه ساز
کیفیت ساختمان	فرسوده	کلنگی	کلنگی و مناسب	مناسب	مناسب
امنیت و بهداشت عمومی	نامناسب	متوسط	متوسط	مناسب	متوسط
روابط همسایگی	قوی	متوسط	قوی	متوسط	متوسط

محدوده‌ی مجتمع‌ها و آپارتمان‌های مسکونی جدید، که به دلیل افزایش مهاجرت و شرایط اقلیمی مناسب به محدوده‌ی مسکونی کوتاه مرتبه جدید در محدوده شمال غرب شیراز، موجب تبدیل بسیاری از واحدهای مسکونی خصوصی به واحدهای آپارتمانی و مجتمع‌های مسکونی چندین طبقه شده است. از دیدگاه اجتماعی بررسی‌های انجام‌گرفته نشان می‌دهند جمعیت محدوده معالی‌آباد که بیشترین مجتمع‌ها و آپارتمان‌های جدید را در خود جای داده است، با ۹۴ درصد باسوادی دارای بالاترین درصد باسوادان در مقایسه با سایر مناطق شهری شیراز است. نتایج حاصل از پرسش‌گری از ساکنان محدوده پژوهش نشان می‌دهدکه نزدیک به ۵۰ درصد از سرپرست‌های خانوارهای نمونه، جزکسانی می‌باشندکه با تحصیلات فوق‌دیپلم تا دکتری طی ۱۵ سال گذشته در این محدوده ساکن گردیده‌اند (همان، ص ۱۲).

۷-بررسی و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش از محدوده‌های مورد مطالعه‌که شامل فضاهای سبز شهری در مقیاس محلی بوده است، به شیوه تصادفی تعداد صد نفرکه محله مسکونی محدوده‌ی مورد مطالعه ساکن بوده‌اند انتخاب شده است، برای جامعه آماری انتخاب شد. جمعاً اطلاعات به دست آمده از نود و پنج نفر از مراجعین در محدوده‌های مسکونی کم ارتفاع در بافت تاریخی شهری، مسکونی کم‌ارتفاع قدیمی، مسکونی آپارتمانی و مجتمع‌های بلندمرتبه، مسکونی کم‌ارتفاع در بافت جدید شهری و مسکونی کم‌ارتفاع واقع در شهرک‌های جدید مورد تحلیل و بررسی قرارگرفته است. پرسشنامه هایی‌که بر مبنای گردآوری نگرش و سطح رضایت مراجعین تنظیم شده است، معدل رضایت مندی ساکنین محله‌ها نسبت به عوامل محیطی مصنوع و طبیعی فضاهای سبز شهری در مقیاس محله ارزیابی شده است.

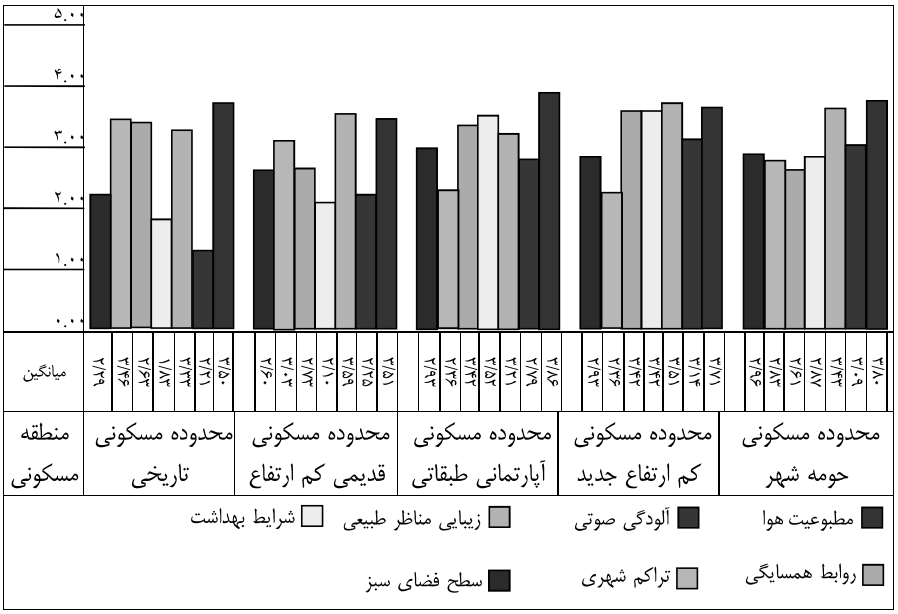
برای بررسی شاخص‌های‌کیفی در محدوده مورد مطالعه ابتدا شاخص‌های‌کیفی محیط به چهار دسته اجتماعی، کالبدی، ادراکی و فیزیکی دسته بندی شده است. شاخص‌های اجتماعی مربوط به فعالیت‌های جمعی است‌که‌کودکان در آن شرکت نموده و با یکدیگر تعامل می‌کنند. این شاخص عوامل موثر محیطی که موجب همگرایی و یا انفصال اجتماعی می‌شود را مد نظر دارد و این‌که فعالیتهای اجتماعی مراجعین تا چه‌اندازه توسط فضاهای سبز شهری برآوده می‌شود. در شاخص‌های

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

کالبدی قابلیت‌های فضای سبز شهری را برای پاسخ گویی به نیاز مهارت‌های فیزیکی کودکان مورد بررسی قرار می‌گیرد. شاخص‌های کالبدی می تواند قابلیت‌های محیطی منظر نرم مانند آب روان، سایه درختان و یا منظر سخت مانند عناصر مصنوع موجود در فضای سبز شهری باشد. این عوامل از جهت اینکه محیط کالبدی مانند طراحی مسیرها، مبلمان، جانمایی فضاها و دیگر عوامل محیط مصنوع تا چه‌اندازه در افزایش و کاهش مهارت‌های فیزیکی کودکان تاثیرگذار است مورد تحلیل قرار می‌گیرد. شاخص‌های ادراکی نوع نگرش والدین و فرزندان را نسبت به فضای سبز شهری بررسی می‌کند. عواملی مانند حس امنیت، سطح اجتماعی، درک و علاقه فردی نسبت به فضاهای شهری مورد مطالعه، در این دسته بندی قرار می‌گیرند.

۷-۱- مقایسه شاخص‌های کیفیت اجتماعی در محدوده پژوهش

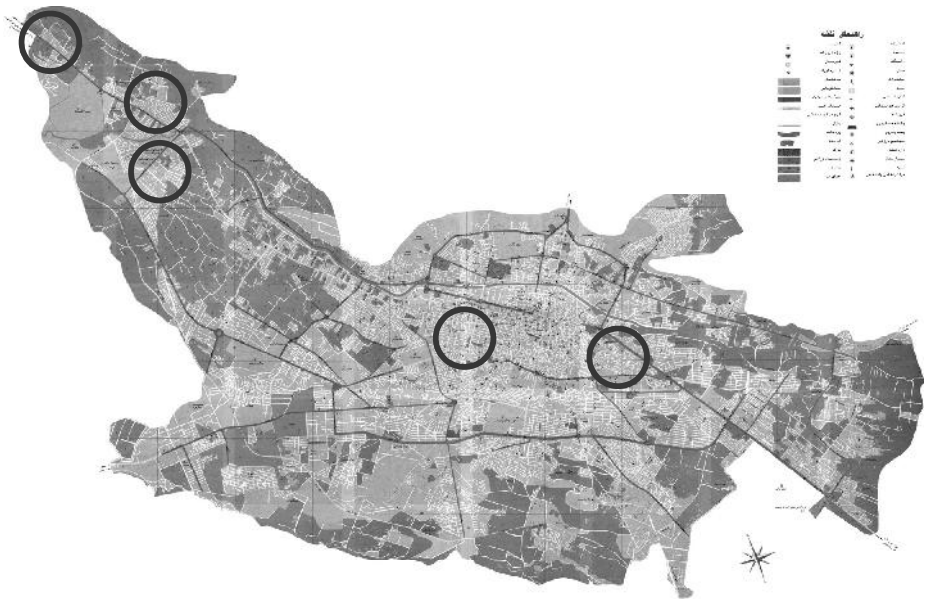
در این مرحله ادراک اجتماعی از کیفیت کلی محیط همسایگی بررسی شده است. ارزش بیشتر نتایج نشان دهنده رضایت بیشتر ساکنین بومی محله از فضاهای سبز عمومی است (جدول شماره ۲). در شاخص سطح مطلوبیت کیفیت هوای طبیعی، محدوده‌ی مسکونی طبقاتیِ آپارتمان‌نشین و محدوده‌ی مسکونی حومه با توجه به شرایط آب و هوایی بستر و قرارگرفتن در ارتفاع بالاتر و مجاورت باغات رضایت بیشتری از کیفیت هوای محیط داشته و در مقابل آن ساکنین بافت تاریخی به دلیل شرایط مکانی، کمبود سبزینگی، تراکم و میزان شلوغی زیاد محیط، کمترین میزان رضایت را از کیفیت هوای طبیعی دارند. در زمینه آلودگی صوتی و آرامش محیط ساکنین محدوده‌ی حومه به دلیل تراکم بسیارکم و بهره گیری از مناظر طبیعی کوه و ارتفاعات، بالاترین میزان رضایت از آرامش محیط همسایگی و به ترتیب هرچه از سمت حومه شهر به مناطق درون شهری نزدیک‌تر شده، عدم رضایت ساکنین از میزان آرامش محیط همسایگی بیشتر می‌شود. در نهایت ساکنین محیط همسایگی‌های بافت تاریخی به نسبت بارزی از آلودگی صوتی منطقه ناراضی می‌باشند.

نمودار ۱. مقایسه ادراک عمومی از کیفیت‌های اجتماعی در ۵ محدوده‌ی پژوهش[۳]؛ ماخذ: نگارندگان.

۳. شاخص‌های مورد بررسی در این جدول با سنجه‌های کیفی: ۱. کم؛ ۲. نسبتاًکم؛ ۳. نسبتاً زیاد؛ ۴. زیاد برای تراکم شهری، آلودگی صوتی و سطح فضای سبز درجه‌بندی شده و شاخص‌های شرایط بهداشت، مطبوعیت هوا و روابط همسایگی با سنجه‌های: ۱. ضعیف؛ ۲. نسبتاً ضعیف؛ ۳. نسبتاً قوی؛ ۴. قوی، ارزیابی شده‌اند.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

تصویر ۱. نقشه‌ی شهر شیراز که ۵ محدوده‌ی مسکونی مورد مطالعه در آن نشان داده شده است.

۸- مقایسه اولویت‌های اجتماعی

در این بخش تاثیرات اجتماعی فضاهای سبز شهری که در انتخاب مراجعین موثر بوده است، بررسی می‌شود. به تعریفی دیگر میزان تاثیر فضاهای سبز شهری بر انتخاب و اولویت‌دهی مراجعین در گزینش آن‌گونه فضاها مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این مرحله دیدگاه مراجعه‌کننده در موارد تاثیر فضای سبز شهری بر سلامت و شرایط فردی تاکیفیت‌های محیطی و نوع تعلق خاطر فرد به این فضاها مورد بررسی قرار گرفته است. از تحلیل نتایج چنین به دست آمدکه فضاهای سبز شهری در محدوده‌ی مسکونی حومه، به دلیل تراکم کمتر و در پی آن تعداد مراجعین کمتر، امکانات ورزشی بیشتری جهت استفاده ساکنین مهیا می‌باشد. همچنین به دلیل جوان‌تر بودن ساکنین این محدوده، ترغیب بیشتری درگذراندن وقت به فعالیت‌های حرکتی و ورزشی داشته‌اند. همچنین محدوده‌ی مسکونی حومه شهر در حوزه‌ی مطالعاتی، رضایت بیشتری از تاثیر فضاهای سبز شهری در فعالیت‌های کودکان، نسبت به محدوده‌ی مسکونی بافت تاریخی داشته‌اند.

در زمینه تاثیر فضای سبز شهری در زیبایی محیط همسایگی، قابل ذکر است در تعدادی از شهرهای تاریخی فضاهای سبز شهری موجود، باقی مانده‌ی باغ‌های قدیمی عمومی‌و خصوصی شهر بوده است. در شهر شیراز نیز بسیاری از پارک‌ها و دیگر فضاهای سبز شهری از مرمت و تغییرکاربری باقی‌مانده باغ های قدیمی شهر به وجود آمده است. لذا پارک علوی در محدوده‌ی مسکونی جدید کم ارتفاع با دارا بودن چنین شرایطی علاوه بر شرایط اقلیمی ذکر شده، در صد شاخصی را رضایت ساکنین همسایگی را در زمینه تاثیر فضای سبز در کیفیت زیبایی محله و همچنین بیشترین میزان حس تعلق به فضاهای سبز شهری را دارا است. در این زمینه، محدوده‌ی مسکونی کم ارتفاع قدیم به دلیل قدمت همسایگی‌ها و فضاهای سبز شهری، همچنین وجود حس همبستگی بیشتر در محدوده‌ی همسایگی، پس از محدوده‌ی کم ارتفاع جدید، بیشترین میزان حس تعلق را از دیدگاه ساکنین محله به خود اختصاص داده است. لیکن در زمینه تاثیر فضاهای سبز شهری در به وجود آوردن حس تعلق در ساکنین همسایگی، محدوده‌ی مسکونی طبقاتی و آپارتمانی کمترین درصد میزان تعلق خاطر ساکنین را نسبت به فضای سبز شهری محدوده‌ی خود نشان می‌دهند.

براساس داده‌های بدست آمده میزان فعالیت‌های کودکان در فضاهای سبز شهری محدوده‌ی مسکونی قدیمی کم ارتفاع به علت وجود سطوح و مسیرهای بهم

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول ۲. مقایسه ادراک اجتماعی از فضاهای سبز شهری با توجه به شرایط محیطی و عملکردی آن‌ها؛ ماخذ: نگارندگان (معدل کیفیت‌های رضایت‌مندی از تحلیل آماری گزینه‌های کیفی: ۱. نامناسب؛ ۲. نسبتاً نامناسب؛ ۳. نسبتاً مناسب؛ ۴. مناسب برای هر سنجه محاسبه شده و با یکدیگر مقایسه شده است)؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

محل فضای سبز شهری		میزان فعالیت فیزیکی	کیفیت روابط اجتماعی	کیفیت فضای برای بازی کودکان	کیفیت مبلمان شهری	کیفیت وسایل بازی کودکان	میزان سطح فضای دوچرخه سواری	کیفیت سطح فرش فضاها متناسب با فعالیت کودکان	تامین سایه و استفاده کودک از سطح مفید آن	امکان حرکت و فعالیت آزادانه در محدوده فضای سبز شهری	حس تعلق به فضای سبز شهری	میزان ارتباط کودک با طبیعت
محدوده مسکونی حومه شهر	تعداد	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
	وزن شاخص‌ها	۷۰/۵	۷۵/۷	۷۶/۸	۷۶/۸	۷۴/۹	۵۷/۴	۷۴/۵	۷۲/۴	۱۰۰/۰	۷۲/۶	۷۱/۵
	میانگین	۳/۴۵	۳/۶۰	۳/۶۵	۳/۶۵	۳/۵۶	۲/۸۳	۳/۵۳	۳/۴۴	۴/۷۵	۳/۴۵	۳/۴۰
محدوده مسکونی کم ارتفاع جدید	تعداد	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
	وزن شاخص ها	۸۴/۳	۹۳/۰	۷۹/۴	۸۵/۱	۹۶/۶	۸۳/۳	۸۷/۱	۹۷/۶	۱۰۰/۰	۹۲/۸	۹۷/۹
	میانگین	۳/۱۹	۳/۶۳	۳/۱۰	۳/۲۲	۳/۸۷	۳/۲۵	۳/۴۰	۳/۸۱	۳/۹۰	۳/۶۲	۳/۸۲
محدوده مسکونی آپارتمانی طبقاتی	تعداد	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱
	وزن شاخص ها	۸۹/۲	۸۱/۵	۹۸/۹	۸۰/۶	۱۰۰/۰	۷۹/۴	۹۷/۰	۶۹/۳	۹۷/۹	۸۹/۸	۹۷/۹
	میانگین	۳/۰۰	۲/۸۴	۳/۱۹	۲/۸۱	۳/۸۶	۲/۶۷	۳/۸۶	۲/۱۳	۳/۸۹	۳/۰۲	۳/۸۹
محدوده مسکونی قدیمی کم ارتفاع	تعداد	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹
	وزن شاخص ها	۹۳/۲	۸۴/۵	۸۳/۶	۹۴/۰	۹۷/۵	۸۲/۳	۹۳/۲	۹۲/۶	۹۲/۳	۹۲۶	۱۰۰/۰
	میانگین	۳/۱۴	۳/۱۱	۳/۰۸	۳/۴۶	۳/۵۹	۳/۰۳	۳/۴۳	۳/۴۱	۳/۴۰	۳/۴۱	۳/۶۸
محدوده مسکونی تاریخی	تعداد	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵
	وزن شاخص ها	۷۱/۱	۸۵/۷	۶۸/۰	۴۵/۱	۹۶/۸	۶۲/۸	۹۲/۸	۹۲/۳	۴۵/۱	۹۲/۸	۹۲/۸
	میانگین	۲/۷۱	۳/۲۵	۲/۵۸	۱/۷۱	۳/۶۷	۲/۳۸	۳/۷۱	۳/۵۰	۳/۷۱	۳/۵۰	۳/۷۹

۴. تعداد نمایانگر تعداد مراجعینی است که در هر محدوده.

۵. درصد وزنی برای مشخص کردن درصد نسبی اهمیت و با تقسیم میانگین شاخص‌ها بر بیشترین میانگین هر ردیف به دست می‌آید. درصد وزنی مشخص می‌کند کدام یک از عوامل در محدوده مطالعاتی مورد بررسی قرارگرفته است از درجه اهمیت بیشتری از نظر مراجعین برخوردار بوده است. به صورتی که، در محدوده‌ی مسکونی حومه شهر از میان یازده عامل بررسی شده امکان حرکت و فعالیت آزادانه در محدوده فضای سبز شهری موجود در محله درجه اهمیت بیشتری دارد.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

پیوسته و حجم مناسب فضای سبز موجب علاقه‌کودکان به انجام فعالیت‌های بازی و هم‌صحبتی با دیگرکودکان در محدوده‌ی مورد مطالعه باشد. **نوع و کیفیت روابط اجتماعی والدین تاثیر بسزایی در مهارت‌های اجتماعی کودکان در محیط‌های عمومی‌دارد، همان‌طوری که در محدوده‌ی مسکونی بافت تاریخی به علت کیفیت بالای روابط اجتماعی ساکنین با یکدیگر موجب شده که کودکان بتوانند با همسالان خود در بازی‌های گروهی شرکت کرده و همچنین وسعت فضای فعالیت کودک نیز در فضای سبز شهری افزایش می‌یابد.**

در زمینه کیفیت وسایل بازی انواع فضاهای مختص کودکان همانند وسایل بازی ثابت و یا بازی‌های الکتریکی، کودکان در فضاهای سبز شهری محدوده‌ی بافت تاریخی به علت کمبود و کیفیت نامطلوب وسایل بازی بیشتر به بازی‌های گروهی و توپی علاقه نشان می‌دهند.

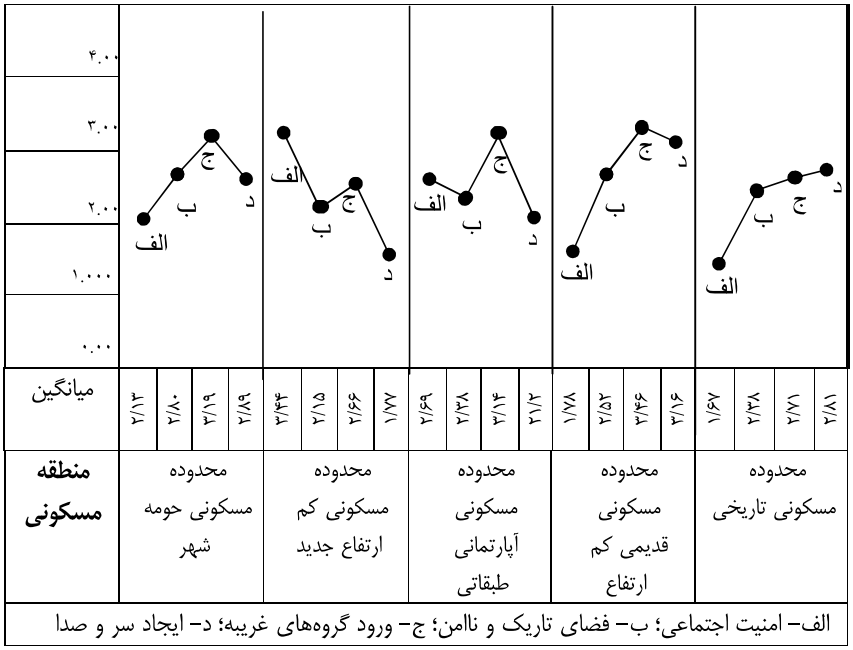
کیفیت سطح فرش شده در فضاهای سبز شهری محدوده‌ی مورد مطالعه دارای ارزش متوسط می‌باشند. لیکن بارز است که در طراحی سطح مفروش تمامی‌محدوده‌های مورد مطالعه‌اندازه‌ای که به زیبایی بصری و تعیین مسیرها توجه شده است، سهولت حرکتی کودکان مورد نظر نبوده است. در این پژوهش سهولت ایمنی حرکتی، دید مناسب، تفکیک مسیر حرکتی وسایل نقلیه موتوری و دوچرخه و سطح مفید حرکتی دوچرخه مورد بررسی قرار گرفته است. در محدوده‌ی بافت مسکونی کم ارتفاع جدید به دلیل جداسازی مناسب فضای حرکتی دوچرخه و معابر همچنین مسیرهای حرکتی معین و قابل دید، بیشترین سطح مفید حرکتی دوچرخه را دارا می‌باشد.

بر اساس اقلیم و وضعیت آب و هوای شهر شیراز وجود سطح مفید سایه برای استفاده در فصول گرم سال بسیار تعیین کننده است. به صورتی که در محدوده‌های مطالعاتی این پژوهش بیشتر فضاهای سایه‌دار مورد استفاده مراجعین قرار می‌گیرد، کودکان نیز فعالیت‌های جمعی و انفرادی خود را در ساعات گرم روز در زیر سطح مفید سایه انجام می‌دهند، به‌گونه ای‌که در محدوده‌ی بافت مسکونی کم ارتفاع جدید حفظ درختان قدیمی باقی مانده از باغات قدیم موجب شده‌که درختان سطح وسیعی از معابر و فضاهای بازی‌کودکان را تحت پوشش قرار دهد و باعث شده‌که‌کودکان بتوانند در تمامی‌ساعات روز در فضای پارک به فعالیت و بازی بپردازند. در صورتی که در محدوده‌ی آپارتمانی به علت‌کاشت بوته‌های گل و گیاه در مسیرهای حرکتی و محدوده‌های بازی‌کودکان از اواسط ماه خرداد تا اواخر فصل تابستان در ساعات گرم روز به ندرت‌کودکان به بازی می‌پردازند و سطح وسیعی از فضای سبز شهری بلااستفاده باقی می‌ماند. در زمینه امکان بازی آزادانه وجود سطح گسترده چمن و سطوح باز می‌تواند بستر مناسبی برای حرکت و بازی آزادانه کودک محسوب شود و همچنین فعالیت کودک تحت نظارت والدین باشد. در محدوده‌ی بافت مسکونی حومه و مسکونی کم‌ارتفاع جدید به دلیل وجود به ترتیب سطوح وسیع و سطوح گسترده چمن بسیار مورد علاقه کودکان می‌باشد.

بر اساس نتایج مستخرج از محدوده‌های مورد مطالعه، حس تعلق مراجعین و ساکنین در محدوده‌ی فضاهای سبز شهری مورد مطالعه بسیار با عناصر طبیعی موجود در فضای سبز شهری مرتبط است. به گونه‌ای که در محدوده‌ی کم ارتفاع جدید به علت مکان یابی فضای سبز شهر در یک باغ قدیمی و وجود درختان تنومند و مسیر حرکت آب روان مستخرج از قنات، در میان فضای سبز شهری، سطوح گسترده چمن بسیار مورد علاقه و اهمیت مراجعین و ساکنین آن محدوده‌ی همسایگی می‌باشد. در صورتی‌که فضای سبز شهری واقع در بافت مسکونی آپارتمانی با وجود طراحی مدرن و وجود آبنماها و نورپردازی‌های متنوع و طراحی شده در بین مراجعین احساس تعلق خاطرکمتری را به خود اختصاص داده است.

در زمینه دیدگاه‌های مراجعین به جنبه‌های منفی فضاهای سبز موجود با تاکید بر فعالیت‌کودکان در سطح فضای سبز شهری در محدوده‌های مورد مطالعه، سه عامل امنیت، میزان فضاهای ناامن و تاریک، ورود و رفت آمد افراد وگروه‌های غریبه، میزان آلودگی صوتی و ایجاد سر و صدا مورد بررسی قرار گرفته است. در پی آن محدوده‌ی مسکونی حومه‌ی شهر در حوزه مطالعاتی، به

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

نمودار ۳. مقایسه ادارک اجتماعی از اثرات منفی و امنیت اجتماعی ۵ نوع محدوده مورد بررسی. نمودار خطی ادراک جمعی به محیط و امنیت اجتماعی هر محدوده به صورت مجزا ترسیم شده است؛ ماخذ: نگارندگان.

دلیل کمبود نظارت سازمان‌یافته و نیروهای انتظامی‌و عدم پیوستگی اجتماعی، بیشترین میزان حس ناامنی را به خود اختصاص داده است. همچنین فضاهای سبز شهری در محدوده‌ی مسکونی‌کم ارتفاع قدیم به دلیل قرارگیری در جوار یکی از تقاطع‌های اصلی شهر و دسترسی زیاد، بیشترین میزان ورود و رفت و آمد گروه‌های غریبه را دارا است. پس از آن فضاهای سبز شهری موجود در محدوده‌ی مسکونی حومه، به دلایل عدم نظارت و پایین بودن میزان همبستگی اجتماعی، در رتبه‌ی دوم قرار دارد (نمودار شماره ۴).

در زمینه امنیت اجتماعی تفاوت بارزی میان رضایت ساکنین در محدوده‌ی مسکونی‌کم ارتفاع جدید و دیگر محدوده‌های مورد بررسی به چشم می‌خورد. می‌توان رضایت‌مندی همسایگی‌های محدوده‌ی‌کم ارتفاع جدید را با توجه با اظهارات ساکنین، در وجود ایستگاه‌های نیروی انتظامی‌ردیابی نمود. قابل ذکر است که تعداد ایستگاه‌ها و یا میزان نظارت آن‌ها در محدوده‌ی همسایگی و فضاهای سبز شهری بسیار حائز اهمیت است. با توجه به بررسی عوامل کیفیت محیطی در نمودار شماره ۲، ساکنین محدوده‌ی بافت تاریخی بیشترین میزان نارضایتی را از محیط همسایگی خود ابراز نمودند.

۹- نتیجه‌گیری و جمع‌بندی

ادراک انسان از طبیعت به طور معمول از شرایط فردی و پاسخ‌های شناختی که از محیط دریافت می‌کند شکل می‌گیرد. در پی آن ادراک اجتماعی حاصل ارزیابی فردی و گروهی، از عناصر و محیط بومی‌می‌باشد. تأثیر شاخص‌های کیفیت اجتماعی در ادراک ساکنین از محیط‌های سبز شهر کاملاً مشهود است. لیکن شاخص‌هایی مانند روابط همسایگی، افزایش تراکم، هویت اجتماعی و شرایط وضعیت معابر نیز از عواملی می‌باشندکه در طول زمان تغییر یافته و علاوه بر محیط همسایگی و محله بر فضاهای سبز شهری تأثیر می‌گذارند. همان گونه‌که در نتایج بدست آمده در نتایج مشاهده شده، میزان فعالیت‌های کودکان در فضاهای سبز شهری تحت تاثیر عوامل متعددی قرار می‌گیردکه از عمده‌ترین آن‌ها می‌توان به هدف حضور والدین و شرایط محیطی و روابط اجتماعی اشاره نمود. شاخصه‌های اصلی مراجعین برای استفاده از فضاهای

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

سبز شهری که در محدوده‌های مطالعاتی این پژوهش مورد بررسی قرارگرفته است را می‌توان روابط اجتماعی والدین، خاطره انگیز بودن فضا،کیفیت شرایط محیطی و امکانات تفریحی و ورزشی فضای سبز و استفاده از محیط طبیعی نام برد. بررسی نحوه نگرش مراجعین بخصوص کودکان به فضای سبز شهری می‌تواند در بالا بردن کیفیت این گونه فضاها به مدیران شهری یاری رساند. زیرا که مدیریت در سطح محلی با فراهم سازی امکاناتی که هدف اصلی مراجعین برای حضور در فضاهای سبز شهری است می‌تواند موجبات ارتقا کیفیت و رضایت شهروندان را تامین کند. همچنین مراجعین در مکانی که با دیدگاه‌ها و هدف اصلی آن‌ها برای رجوع به مکان مطابقت دارد، حس تعلق بیشتری داشته و این احساس جمعی مسبب حس مسئولیت و موجب مشارکت بیشتر در حفظ سلامت، امنیت و نگهداری فضاهای سبز شهری شود. همان‌گونه که در یافته‌های تحقیق مشاهده شد، نگرش اجتماعی با توجه به نوع تراکم و شکل گیری محلی نسبت به فضاهای سبز شهری متفاوت است. زیرا که شهروندان بر اساس نوع. کیفیت فضای سبز شهری که در محدوده‌ی مسکونی خود، با نگرش متفاوتی از فضاهای سبز شهری استفاده می‌کنند. می‌توان بیان نمود، نوع و کیفیت پوشش گیاهی در فضای سبز شهری محدوده هایی که سطح سبز نسبت به تراکم محیط مصنوع ناچیز است، بسیار مورد توجه مراجعین می‌باشد. بیشتر فعالیت‌های کودکان فضاهای سبز شهری که در محدود مسکونی با تراکم بالا زندگی می‌کنند، متوجه فعالیت‌های حرکتی و ورزشی است که ممکن است این گونه فعالیت‌ها در محدوده‌ی سکونت گاهی آن‌ها چندان میسر نباشد. در مقابل در محدوده سکونتگاه‌هایی که دارای سطح تراکم نسبی کمتری بوده، بیشتر فعالیت‌های بالاخص کودکان متوجه بازی‌ها و مهارت‌های اجتماعی است، تا اینکه بتوانند نیازهای فعالیت‌های جمعی، ارزیابی خود در اجتماع و حس رقابت راکه ممکن است در محدوده مسکونی خود میسر نباشد برآورده سازد. مکان یابی فضاهای درونی پارکهای محلی و فضاهای سبز شهری در مقیاس محله نسبت به گذرها و دسترسی و سایل نقلیه، بسیار بر ورود افراد غریبه و حجم تولید آلودگی صوتی تاثیرگذار است؛که البته این مسئله خود بر نگرش اجتماعی از فضاهای سبز شهری محله موثر است. قابل ذکر است معضلات اجتماعی مانند ورود گروه‌های غریبه به فضاهای سبز شهری در مقیاس محله، در اغلب موارد توسط نظارت جمعی تحت کنترل می‌باشد. همچنین تامین نورکافی فضاهای سبز شهری در ساعاتی که نمی‌توان از روشنایی روز برای نورگیری آن استفاده نمود بسیار حائز اهمیت است و در بسیاری از موارد فضاهای تاریک و نا امن با حضور اجتماعی و مشارکت مراجعین مرتفع خواهد شد. لیکن گذرهای ارتباطی درونی فضای سبز شهری و مسیرهای تردد کودکان در مجاورت دسترسی‌های اتومبیل‌رو، از مواردی است که می‌بایست با مدیریت مناسب و به‌ترتیب استفاده از نورپردازی و موانع حرکتی، امکان استفاده از تمامی مکان‌های فضای سبز شهری را میسر سازد

با توجه به نتایج این پژوهش و مطالعات مشابه در مناطق جغرافیایی دیگر می‌توان به این نکته اشاره کرد که محیط‌هایی مانند فضای سبز شهری، در طی زمان می‌تواند علیرغم هدف اصلی و پیشینه خود به عنوان محیط آرامش بخش و بستری برای تعامل خانواده و فرزندان و محیطی مناسب برای تجارب محیطی کودکان، به محیطی مملواز فشار و ازدحام تبدیل شود و یا حتی اگرکه فضای سبز شهری تأمین‌کننده نیازهای انسان و برای او جذاب نباشد، مراجعه و استفاده از این فضاها را در برنامه زندگی خود جای می‌دهد. زیراکه عناصر منظر و صرفاً طبیعت عوامل جذب‌کننده افراد جامعه به این فضاها نبوده و بلکه نیاز به تعاملات اجتماعی، مواجه شدن با دیگران، ارتقا شناخت و سلامت جسمانی، سلامت و فعالیت فرزندان و تخلیه ذهنی از دنیای درون واحدهای مسکونی از جمله اهداف اصلی مراجعین است. درک عمیق‌تر از انتظارات و توقعات اجتماعی در سنین مختلف و دیدگاه عمومی‌از مراجعه به فضاهای سبز شهری می‌تواند عامل تعیین کننده در برنامه‌ریزی طراحی و احداث این گونه فضاها باشد. به گونه‌ای که فاصله موجود میان طراحی فضاهای سبز شهری و نیازهای مراجعین را بر طرف نماید.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

منابع و ماخذ

۱. اشرفی، یوسف، رشیدی، طلا (۱۳۹۲) ارزیابی تأثیر اجتماعی پروژه‌های شهری، نمونه موردی: پارک‌کودک ظفرگلچین در منطقه ۱۰ شهرداری تهران، دوفصل نامه مدیریت شهری، شماره ۳۱، بهار و تابستان ۹۲

۲. برنجی، شیناص و براتی شادی (۱۳۹۰) عیان سازی زیرساخت‌های طبیعی، راهبرد توسعه بوم شناسی شهر، مجله علمی منظر، شماره ۱۶

۳. بهرام سلطانی، کامبیز (۱۳۸۴) مبانی معماری فضای سبز شهری، انتشارات دید (زیر نظر وزارت مسکن و شهرسازی، دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران)، تهران.

۴. پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۶) سیر اندیشه‌ها در شهرسازی، از کمیت تا کیفیت، تهران، انشارات شرکت عمران شهرهای جدید

۵. پاکشیر، عبدالرضا، صرّافی، مظفر. ۱۳۸۶. عوامل مؤثر بر فرایند بازساخت کالبدی کلانشهر، مورد پژوهش: محدوده‌ی شمال غرب شیراز .1357- 1383 پژوهشنامه علوم انسانی (۳۶-۱۳)، شماره ۵۳، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید بهشتی.

۶. پور احمد، احمد، اکبرپور سراسکانرود، محمد، ستوده سمان، (۱۳۸۸) مدیریت فضای شهری منطقه ۹ شهرداری تهران، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۶۹، پاییز ۱۳۸۸

۷. پورجعفر، محمدرضا، انصاری، مجتبی، هادی، محمودی نژاد، علیزاده، امین (۱۳۸۹) بررسی تحلیلی چگونگی برانگیزش آفرینشگری کودکان در طراحی فضاها و محوطه‌های شهری با تاکید بر رابطه خلاقیت و طراحی کالبدی فضاهای بازی کودکان، دو فصل‌نامه مدیریت شهری، شماره ۲۵، بهار و تابستان ۱۳۸۹

۸. تقوایی مسعود بابانسب رسول موسوی چمران(۱۳۸۸) تحلیلی بر سنجش عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در مدیریت شهری، نشریه مطالعات و پژوهشهای ومنطقه ای و شهری، سال اول، شماره دوم، پاییز ۱۳۸۸

۹. جاجرمی، ایمان، بیگدلی، حسین و مهناز حناچی (۱۳۸۳) مدیریت شهری پایدار، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور، چاپ دوم.

۱۰. حاجی نژاد، علی، رفیعیان، مجتبی (۱۳۸۹) بررسی متغیرهای فردی مؤثر بر رضایت مندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی، فصلنامه جغرافیا و توسعه (۸۲-۶۳) سال هشتم، شماره ۱۷، پژوهشکده علوم زمین و جغرافیا، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

۱۱. شهرداری شیراز (۱۳۸۶) آمارنامه شهر شیراز، فصل اول سرزمین و آب و هوا. معاونت برنامه‌ریزی،گروه آمار و فناوری اطلاعات.

12. http://eshiraz.ir/shares/infotech/amar/amarname/shiraz85-87/fasle%20aval.pdf

۱۳. شهرداری شیراز (۱۳۸۶) آمارنامه شهر شیراز، فصل دوم جمعیت و نیروی انسانی. معاونت برنامه‌ریزی،گروه آمار و فناوری اطلاعات.

14. http://www.eshiraz.ir/zone6/fa/ashenaee,1101#3

۱۵. شیعه، اسماعیل (۱۳۸۲) لزوم تحول مدیریت، شهری در ایران، مجله جغرافیا و توسعه، ش۱، دانشگاه زاهدان.

۱۶. عباس زاده، محمد (۱۳۸۷) بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهر، مطالعه موردی : شهر اصفهان (استادان راهنما: دکتر رسول ربانی و دکتر وحید قاسمی)، پایان نامه دکتری جامعه شناسی، دانشگاه اصفهان.

۱۷. فرح پور بختیاری، هیوا (۱۳۸۸) باغ‌کودک هزاره سوم، پایان نامه‌کارشناسی ارشد منظر، دانشگاه شهید بهشتی

۱۸. کامل نیا حامد، اسلامی، غلامرضا، حناچی، پیروز (۱۳۸۹) تحلیل و ارزیابی معماری جمعی بر مبنای شاخصه‌های احساس جمعی، نشریه هویت شهر، سال پنجم، شماره ۷، پاییز و زمستان۱۳۸۹

۱۹.کامل نیا، حامد، حقیر، سعید (۱۳۸۸) تحلیل و برنامه ریزی شهر دوستدار کودک «CFC» از دیدگاه کودکان (مطالعه موردی: قوچان) فصلنامه علمی-پژوهشی باغ نظر شماره بیستم، سال نهم، بهار ۱۳۸۸

20. Barnett, G. Beaty R.M. Doherty, M. 2005. Urban Green space: Connecting People and Nature. Proceedings of the Second State of Australian Cities Conference, Brisbane, QLD, Australia.

21.http://www.griffith.edu.au/__data/assets/pdf_file/0007/81376/environmental-city-13-bar-

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

nett.pdf
22. Burgess, J. Harrison, C.M. Limb, M. 1988. People, parks and the urban green: a study of popular meanings and values for open spaces in the city. Urban Studies 25 (455–473). http://usj.sagepub.com/content/25/6/455
23. Dooling, S. Gregory, S. Ken, Y. 2006. Place-based urban ecology: a century of park planning in Seattle. Urban Ecosystems Vol.9, No. 4, (299–321).
24.http://www.springerlink.com/content/r8307k70j6850732/
25. Erkip, F. 2000. Global transformations versus local dynamics in
26. Istanbul Planning in a fragmented metropolis. Cities, Vol. 17, No. 5, (371–377). http://www.fatih.edu.tr/~mcadams/urban%20restructuring%20in%20Istanbul.pdf
27. Grove, J.M. Troy, A. R. O'Neil-Dunne, J. P .M. Burch, W. R. Cadenasso J. r. Pickett, M .L. 2006. Characterization of households and its implications for the vegetation of urban ecosystems. Ecosystems, 9, (578–597).
28.http://www.fs.fed.us/ne/burlington/research/ne4454/pdf_pubs/households_implications_veg_ecosystems.pdf
29. Lo, A. Y. H. Jim, C.Y. 2010. Differential community effects on perception and use of urban greenspaces. Cities, Volume 27, Issue 6, December, (430-442) linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0264275110001010
30. Jay, M. and Schraml, U. 2009. Understanding the role of urban forests for migrants: uses, perception and integrative potential. Urban Forestry and Urban Greening, Vol.8, (283–294).
31.http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B7GJD-4X2BV6V
32. Lambert, D. 2006. The History of the Country Park. 1966 – 2005: Towards a Renaissance. Landscape Research, Vol. 31, No. 1, (43 – 62)
33.http://www.naturalengland.org.uk/Images/history_tcm6-8027.pdf
34. Legett, M. A. 2004. Middle Gate Japanese Gardens: Preservation, Private, Property and Public Memory. Thesis Submitted to the Graduate Faculty of the Louisiana State University, School of Landscape Architecture, December.http://etd.lsu.edu/docs/available/etd-11122004-110638/unrestricted/Legett_thesis.pdf

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]